

Darījumu apskats

Kārtējo reizi Baltijas uzņēmumu pirkšanas un pārdošanas (M&A) darījumu tirgus rāda pozitīvu tendenci, gadam aizsākoties. 2017. gada pirmajos četros mēnešos bija vērojami 77 izziņoti Baltijas M&A darījumi, kas ir par 13 darījumiem jeb 20% vairāk nekā attiecīgajā periodā 2016. gadā.

Kaut arī 2017. gada sākumā M&A darījumu skaits strauji pieaudzis Baltijas reģionā, globālo darījumu griezumā scenārijs ir identisks 2016. gada sākuma novērojumiem – M&A tirgus aktivitātes samazināšanās. 2017. gada pirmajā ceturksnī pasaulē kopumā izziņoja par aptuveni 18% mazāk M&A darījumu nekā attiecīgajā periodā 2016. gadā. Neskatoties uz darījumu skaita samazinājumu pirmajā ceturksnī, kopējā šo darījumu vērtība ir augusi par 9%, sasniegusi 678,5 mljrd. EUR. Kā galvenie vērtību akumulētāji jāmin ASV un Eiropas reģions, sastādot attiecīgi 49% un 25% no šīs kopējās summas. Šāda atkārtota kombinācija, kad darījumu skaits strauji samazinās, bet kopējā vērtība pieaug, norāda uz to, ka arvien populārāki M&A nozarē ir tieši *mega* pirkumi.

Investori (sevišķi internacionālo darījumu pārstāvji) noteikti turpinās sekot gan politiskajiem notikumiem un ekonomikas dinamikai, gan arī specifiskiem savu nozaru ietekmējošiem faktoriem. 2017. gads jau līdz šim nav bijis politiski kluss, pateicoties tādiem notikumiem kā T. Mejas Lisabonas līguma 50. panta iedarbināšana, R. Erdogana diktatūras sākums un E. Makrona kļūšana par Francijas prezidentu. Deloitte aptauja norāda, ka 32% globālo ekonomisko neskaidrību min kā darījuma ietekmējošu faktoru, tāpēc var secināt, ka atlikušo 2017. gadu investori vēros ar augstu piesardzību, ņemot vērā to, ka gaidāmas vēl citas vēlēšanas, kā arī iespējamās centrālo banku procentlikmju korekcijas.

Nozīmīgākie Baltijas darījumi

2017. gada periodā no janvāra sākuma līdz aprīļa beigām 13 Baltijas M&A darījumiem bija publiski pieejamas vērtības, kuru akumulētā summa bija aptuveni 0,3 mljrd. EUR.

Nozīmīgākie Baltijas M&A darījumi, 2017. gada janvāris – aprīlis*		
Iegādātais uzņēmums (valsts)	Investors (valsts)	Darījuma vērtība (mljrd. EUR)
MTG Baltijas bizness (Baltija)	Providence Equity Partners (ASV)	115
Santa Monica Networks** (Somija, Igaunija)	Elisa Oyj (Somija)	28
Konekesko Baltijas bizness (Baltija)	DAVA Agravis Machinery Holding*** (Dānija)	21
Publiski pieejamo darījumu vērtību akumulētā summa 2017. gada pirmajos četros mēnešos:		299,18

*NB: Tabula iekļauj tikai darījumus ar publiski pieejamām darījumu vērtībām.
 **Elisa Oyj iegādājās Santa Monica Networks uzņēmumus Somijā un Igaunijā.
 ***Danish Agro grupas uzņēmums.

Sarunās un spekulācijās bieži skartais Modern Times Group (MTG) darījums, kura ietvaros MTG pārdod savu Baltijas biznesa daļu, 2017. gada sākumā tika atklāts sabiedrībai. Šī reģiona MTG biznesa pircējs ir jau zināmais Bite grupas īpašnieks Providence Equity Partners. Ar šo

darījumu amerikāņu privātā kapitāla fonds turpina savu jau iesāktu Baltijas tirgus portfeļa veidošanu, kas norāda uz to, ka investors apzinās šī reģiona potenciālu tieši telekomunikāciju nozarē. MTG vadība ziņo, ka par MTG Baltijas biznesa daļu Providence Equity Partners ir gatavs maksāt 12x MTG Baltija 2016. gada peļņas pirms procentiem un nodokļiem (EBIT). Turpinot telekomunikāciju tēmu, arī Elisa uzņēmums, kas 2016. gadā izziņoja Starman akciju iegādi no Polaris Invest un Com Holding, turpina iepirkties. Šoreiz Elisa izziņoja par Santa Monica Networks (SMN) Somijas un Igaunijas biznesa iegādi par 28 mlj. EUR. Uzņēmums nodrošina IT drošību un datu centru pakalpojumus. SMN Latvijas un Lietuvas struktūras izpirks to vadība (kā mazākuma akciju turētājs) ar Baltijas privātā kapitāla fonda Livonia Partners finansējumu (vairākuma akcionārs). Ar šiem darījumiem SMN uzņēmumā pilnībā tiek veikta īpašnieku nomaiņa.

2017. gada pirmie četri mēneši neizpaliek arī bez apjomīga nekustamā īpašuma darījuma. Viļņā pārdots īpašums ar topošu ofisa ēku. Technopolis par šo objektu maksās 32 mlj. EUR, norādot, ka otrs viņiem jau piederošais netālais objekts darbojas ar vairāk nekā 90% noslogojumu. Turklāt Colliers 2017. gada pirmā ceturksņa dati apstiprina ofisa ēku pieprasījumu Baltijas pilsētās – Rīgā, Tallinā un Viļņā tiek būvēti attiecīgi aptuveni 12%, 13% un 19% papildus ofisu telpu kvadrātmetri no jau katrā pilsētā pieejamām platībām.

Darījumu ģeogrāfiskais izvietojums

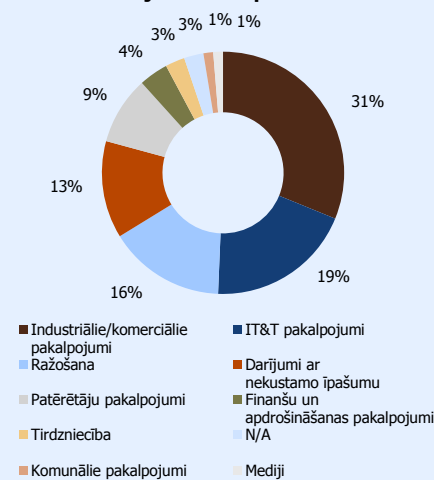
2017. gada pirmajos četros mēnešos 25 M&A darījumos jeb 32% no kopējā darījumu skaita investors un iegādātais uzņēmums pārstāvēja vienu un to pašu Baltijas valsti. Šajos mēnešos Lietuva un Latvija izziņoja 7 darījumus katrā, kur M&A darījums notiek vienas valsts robežās, bet Igaunijā – 11. Analizējot pēdējo gadu Baltijas aktīvistus, kā "regulāru" pircēju var minēt Lietuvas Civinity (ēku apsaimniekošanas pakalpojumu sniedzējs), kurš Latvijā kopš 2014. gada ir veicis jau 5 stratēģiskus M&A darījumus.

Gadam aizsākoties Baltijas uzņēmumi ir bijuši relatīvi pieprasīti tieši ārzemju investoriem. Analizētajā periodā tika izziņoti 44 starptautiskie darījumi, kur kādu darījuma pusi pārstāv Baltijas uzņēmums, bet citu uzņēmums ārpus Baltijas reģiona. Šāds M&A darījuma apjoms ir par 18 darījumiem jeb 69% vairāk nekā attiecīgajā periodā 2016. gadā.

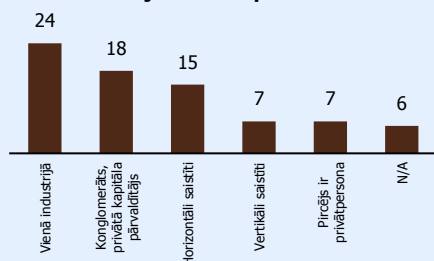
Industriju apskats

Salīdzinot ar iepriekšējā gada pirmajiem 4 mēnešiem procentuālais darījumu iedalījums pēc industrijas nav būtiski mainījies. Analizētajā periodā industriālo un komerciālo pakalpojumu segments bija vispopulārākais nopirkto uzņēmumu vidū, sastādot 31% no kopējā apjoma, kas ir par 4 procentu punktiem vairāk nekā attiecīgajā periodā pērn. Turklāt pērkamo uzņēmumu top 3 visbiežāk pārstāvētās industrijas ir tieši tās pašas, kuras pārstāvēja iegādātie uzņēmumi gadu atpakaļ, tāpēc var secināt, ka nozares griezumā būtiskas izmaiņas M&A tirgū nav vērojamas.

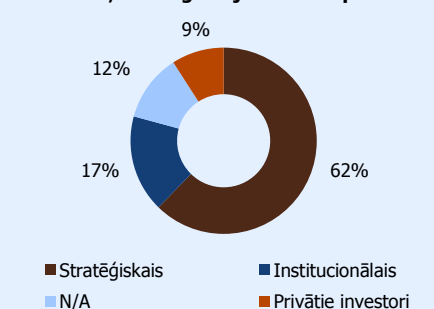
Procentuālais darījumu skaita iedalījums pēc industrijas, 2017. gada janvāris - aprīlis

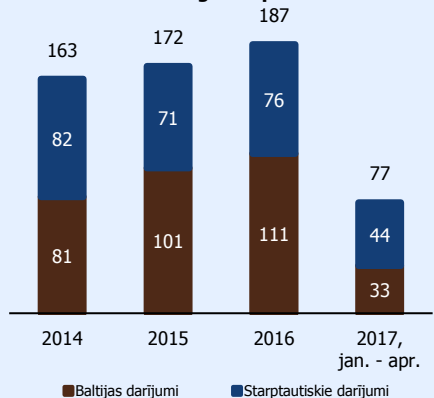
Darījumu skaita iedalījums pēc pircēja un pārdevēja saistības, 2017. gada janvāris - aprīlis

Procentuālais pircēju iedalījums pēc to veida, 2017. gada janvāris - aprīlis

Darījumu skaita iedalījums pēc to ģeogrāfiskā raksturojuma, 2014. - 2017. gada aprīlis

Avoti: S&P Capital IQ datubāze, konsultantu un uzņēmumu mājaslapas, Mergermarket, Deloitte, Colliers.

Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju šajā apskatā ir iekļauti visi izziņotie M&A, privātā kapitāla, izvēlēti riska kapitāla un izvēlēti nekustamā īpašuma darījumi Baltijā attiecīgajā laika periodā.

Īpašnieku maiņas plānošana kā biznesa stratēģija

2017. gada 25. aprīlī norisinājās Prudentia un Nasdaq Riga rīkotas TOP 101 Rīta debates – "Vai plānota uzņēmuma īpašnieku maiņa ir biznesa stratēģija?". Debašu laikā tika akcentēts būtiskums laicīgai īpašnieku maiņas plānošanai. Dažādu nozaru profesionāļi ar dzīves pieredzi uzņēmējdarbībā uzsvēra tās daudzās nianšes, par kurām uzņēmuma īpašniekiem regulāri būtu jādomā, lai veiksmīgi nodotu uzņēmumu nākamajai paaudzei, turklāt veicot visu iespējamo, lai uzņēmums turpinātu funkcionēt veiksmīgākā veidolā, un turpināt jau sasniegto tempu. Darbinieku laicīga un profesionāla "skološana", talantīgu jauniešu iesaiste uzņēmumā, psiholoģiskais briedums, kļūdu potenciālo seku apzināšanās, kapitāla pārvaldība – šis kā arī citas nianšes debašu dalībnieki minēja kā ļoti būtiskas uzņēmuma paaudžu maiņas procesam. Turklāt jāpiemin, ka viss šis darbību kopums ir milzīgs izaicinājums un nebūt nav vienkārši.

Tāpēc šajā Prudentia Folio, turpinot TOP 101 Rīta debašu tematiku, mēs apskatīsim globālās tendences tieši ģimeņu uzņēmumu vēlmī iesaistīties M&A darījumos, kā arī citās ar īpašnieku maiņu saistītās specifiskācijās.

Ģimenes uzņēmumu paaudžu maiņa

Ļoti lielu lomu uzņēmējdarbībā spēlē ģimeņu kontrolētie biznesi, turklāt šāds uzņēmuma tips ir relatīvi izplatīts pasaulē. Pēc Eiropas Komisijas datiem vairāk kā 60% no visām Eiropas kompānijām ir ģimenes kontrolē. ASV ģimenes uzņēmumu proporcija sastāda aptuveni 50%, bet Ķīnā šis rādītājs ir īpaši augsts – aptuveni 85% apmērā. Arī ģimenes uzņēmumu pienesums Indijas un Tuvo Austrumu iekšzemes kopproduktam (IKP) ir ļoti būtisks – attiecīgi 67% un 80% (neiekļaujot naftas sektoru) no katra reģiona kopējā IKP.

Ne velti tiek veidotas visdažādākās aptaujas, empīriski pētījumi un statistikas apkopojumi par ģimenes uzņēmumu darbību un specifiku, kā arī par to sasniegumiem vai neveiksmēm. Var secināt, ka ģimenes pārvaldīti uzņēmumi spēlē ārkārtīgi būtisku lomu gan kā darba devēji, ekonomikas attīstītāji, nodokļu maksātāji, gan arī kā izkoptu vērtību pārmantotāji.

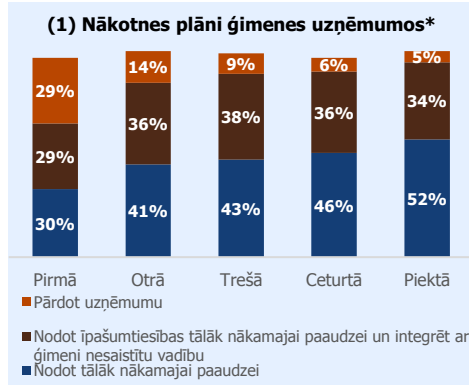
Arī ģimenes pārvaldītos uzņēmumos M&A un īpašnieku maiņa nav mazsvarīgs jautājums. Piemēram, 2015. gada KPMG Eiropas ģimenes biznesu aptauja rāda, ka nākamo divpadsmit mēnešu laikā 26% aptaujāto plāno vadības grožus nodod tālāk nākamajai paaudzei. Jautājumos par dalībnieku maiņu manāms gandrīz identisks līdzsvars – 21% no aptaujātajiem plāno sava uzņēmuma pārdošanu, bet 20% atbildējuši, ka gatavojas savas uzņēmuma īpašumtiesības nodod tālāk nākamajai paaudzei. Maldīgi ir uzskatīt, ka pastāv tikai divas galējības – absolūta ģimenes kontrole pār uzņēmumu vai uzņēmuma pārdošana kādai radniecīgi nesaistītai personai. KPMG Eiropas ģimenes biznesa barometrs akcentē, ka ģimenes un ārpus ģimenes vienlaicīga iesaiste uzņēmējdarbībā ir izplatīta metode. 2016. gadā 74% (2015. gadā 76%) no Eiropas ģimeņu uzņēmumiem augstākajā

vadībā bija persona, kas nav ar šo ģimeni saistīta persona. Šeit gan rodas jautājums, vai tik bieža ārpus ģimenes personas iesaiste biznesā ir mērķtiecīgi veikts pasākums efektīgai uzņēmējdarbībai vai rezultāts tam, ka trūkst radniecīgo personu spēja vai vēlme vadīt ģimenes uzņēmumu. Arī TOP 101 Rīta debatēs nozaru eksperti un ilglaiči uzņēmumu īpašnieki apstiprināja, ka nepastāv garantija, ka uzņēmējdarbības gēns piemīt arī nākamajai paaudzei.

Paaudžu atšķirība

Papildinot jau iepriekš pieminētos KPMG veiktās aptaujas rezultātus par Eiropas paaudžu maiņu uzņēmumā, PwC 2016. gadā ir veicis plašāku ģimenes uzņēmumu aptauju, kur statistika pieejama arī atsevišķu valstu līmenī. Aptaujā piedalījās 2,8 tūkst. augstākā līmeņa vadītāji no ģimenes uzņēmumiem 50 valstīs.

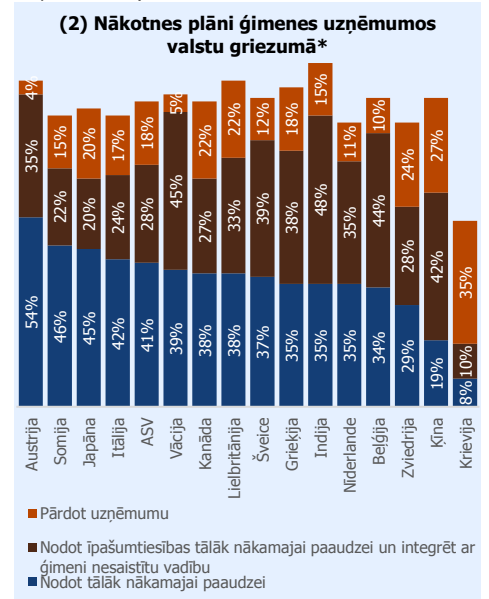
Aptaujas rezultāti ieskicē ļoti skaidru ainu – ģimenes uzņēmumu iesaiste M&A procesā spēlējot pārdevēja lomu būtiski atšķiras paaudžu griezumā. Pirmajā grafikā redzams, ka pirmās paaudzes vadītie uzņēmumi nesliecas uz kādu konkrētu nākotnes vadības metodi. Toties ar katru nākamo paaudzi ģimenes uzņēmumu vadītāji uzņēmuma pārdošanu praktiski neizskata kā nākotnes scenāriju, bet izvēlas pieturēties pie izkoptas prakses – nodod uzņēmumu tālāk nākamajai paaudzei. Šādu fenomenu iespējams varētu skaidrot ar to, ka attālās paaudzes izjūt gan vēlmi, gan "pienākumu" turpināt ilglaiči būvēto ģimenes uzņēmumu, kā arī nodot to tālāk nākamajam mantiniekam.

*Atbilstu proporcijas summējot netiek iegūti 100%, jo visticamāk PwC respondentiem piedāvāja citus atbilstu variantus, kuri netika iekļauti publikācijā.

Otrajā grafikā var redzēt, ka ģimenes uzņēmumu augstākās vadības skatījums uz nākotnes īpašnieku struktūru dažādās valstīs krasi atšķiras. Kā divas galējības var minēt Krieviju un Austriju. Aptuveni 35% no aptaujātajiem Krievijas ģimenes uzņēmumiem savu uzņēmumu plāno pārdot, bet Austrijā tādu ir tikai 4%. Arī Austrijas kaimiņvalsts ģimenes uzņēmumi Vācijā ietur līdzīgu mentalitāti uzņēmējdarbībā – tikai 5% no respondentiem uzņēmuma pārdošanu min kā nākotnes lēmumu. Turklāt European Family Business institūcija uzrāda, ka Austrijā un Vācijā ģimenes uzņēmumi no kopējā uzņēmumu skaita aizņem attiecīgi aptuveni 80% un 75% (Lietuvā, Latvijā un Igaunijā attiecīgi 38%, 58% un 90%). Ir pamats uzskatīt, ka, piemēram, ģimeņu uzņēmumi no tādām valstīm kā Krievija, Ķīna,

Zviedrija ir relatīvi atvērtāki M&A sarunām, ja runa ir par uzņēmuma nodošanu kādam citam īpašniekam, kam ģimenes saiknes ar attiecīgā uzņēmuma īpašniekiem nav.

*Atbilstu proporcijas summējot netiek iegūti 100%, jo visticamāk PwC respondentiem piedāvāja citus atbilstu variantus, kuri netika iekļauti publikācijā.

Latvijas piemērs

Arī Latvijā netrūkst piemēru ar veiksmīgiem ģimenes uzņēmumiem. Labs piemērs ir Paškausku ģimene un viņu vadītais lauksaimniecības konglomerāts Agrolats Holding. Uzņēmuma konsolidētais apgrozījums 2015. gadā bija 332,4 milj. eiro, bet peļņa 4,9 milj. eiro. No 2015. gada pārskata var secināt, ka Jonam, Andrim, Vitautam un Jānim Paškauskiem pieder attiecīgi 60,7%, 33,3%, 5% un 1% no lauksaimniecības koncerna. Jons un Vitauts ir brāļi, kuri kopā ar Jona dēliem Jāni un Andri ir likuši pamatus šim uzņēmumam. Publiskā informācija liecina, ka ar Andra abu dēlu iesaisti koncerna struktūrā šobrīd grupas darbībā ir iesaistījušās trīs Paškausku paaudzes. Agrolats Holding ir piemērs arī tam, ka padomes sastāvā papildus tiek ievēlēta persona ārpus ģimenes sastāva. Iepriekš minētajā PwC aptaujā varēja redzēt, ka šāda pieeja īpaši izplatīta ir Austrijā, bet mazāk populāra tā ir Krievijā un Ķīnā (skatīt otro grafiku). Paškausku ģimenes uzņēmuma padomē 2016. gada jūlijā tika iekļauts uzņēmuma finanšu direktors Mārtiņš Muižnieks. Agrolats Holding iesaistīto ģimenes locekļu vecums un to ilglaičīgā pieredze liecina par to, ka uzņēmumā par paaudžu maiņu un to spēju turpināt iesāktu komercdarbību nav jāuztraucas.

Tas, ka Latvijā netrūkst veiksmīgi attīstījušies ģimenes uzņēmumi, liecina Forbes 2015. gadā veiktais pētījums par veiksmīgākajiem Latvijas ģimeņu biznesiem. Šī topa pirmajā vietā ierindojās iepriekš pieminētā Paškausku ģimene. Sarakstā iekļauta tika arī Peškova ģimene ar Baltikums Bank (tagadējā BlueOrange), Prohorovu ģimene ar Proks, Milovi ar LNK, Kursiši ar Augstceltne, Treiju ģimene ar Gemoss, Bortņikovi ar Alpa Centrus, kā arī citas ģimenes.

Saistību atruna

Šo Prudentia M&A Folio ziņojumu (turpmāk tekstā – Ziņojums) sagatavoja AS Prudentia (turpmāk tekstā – Prudentia) un tas domāts vispārējai publikai tikai informatīvos nolūkos.

Šis Ziņojums satur publiski pieejamu informāciju, kas iegūta internetā, preses relīzēs, "S&P Capital IQ" un citās datubāzēs, interviju veidā un citos avotos. Lai gan publiski pieejamo avotu kvalitāte tika rūpīgi izanalizēta, Prudentia negarantē un neuzņemas atbildību par šajā Ziņojumā izmantotās informācijas pilnību, precizitāti, uzticamību vai piemērotību. Jebkura šīs informācijas izmantošana tādējādi ir katra paša atbildība.

Šī Ziņojuma pirmajā daļā iekļauta informācija tikai par publiski izziņotiem uzņēmumu apvienošanās darījumiem.

Šis Ziņojums satur arī Prudentia un tās saistīto uzņēmumu viedokli. Šie viedokļi nevar tikt izmantoti ārpus Ziņojuma konteksta. Prudentia, tās saistītie uzņēmumi, to darbinieki vai pārstāvji neuzņemas atbildību par jebkādiem tiešiem vai netiešiem zaudējumiem, kas izriet no, vai saistās ar šī Ziņojuma, kādas tā daļas vai viedokļa izmantošanu.

Neviena no Ziņojuma daļām nevar tikt izmantota atsevišķi no kopējā Ziņojuma un tikt izmantota bez atsauces uz Prudentia.